

Περιεχόμενα

<i>Εκδοτικό σημείωμα</i>	11
<i>Πρόλογος στην ελληνική έκδοση</i>	15
<i>Πρόλογος στην αγγλική έκδοση</i>	21
<i>Ευχαριστίες</i>	30
1 Η φύση της κοινωνικής αλλαγής	31
Εισαγωγή	31
Κοινωνική αλλαγή: εννοιολογία και μέτρηση	32
Θεωρίες για την αλλαγή	34
<i>Ανάπτυξη και εξέλιξη</i>	36
<i>Κυκλική αλλαγή και η προοπτική του λειτουργισμού</i>	41
<i>Ιδέες και η κοινωνικοψυχολογική τους προσέγγιση</i>	42
Στρες και αντίσταση στην αλλαγή	45
Το γενικό πλαίσιο	50
<i>Άμεση, ραγδαία αλλαγή</i>	51
<i>Έμμεση, σταδιακή αλλαγή</i>	54
Διαμεσολαβητικές και ρυθμιστικές μεταβλητές	56
<i>Ατομικές διαφορές και αλλαγή</i>	56
<i>Ομάδες και αλλαγή</i>	59
<i>Πολιτισμός</i>	62
Κατευθυντικότητα και κοινωνική αλλαγή	65
Περίληψη	67
2 Μήπως είναι μύθος ο εκσυγχρονισμός;	69
Εξατομίκευση	74
Παγκοσμιοποίηση	77

Κριτική στον εκσυγχρονισμό και στις σχετικές θεωρίες	78
Περίληψη	85
3 «Ομορφότερος από μια μαϊμού»:	
η επίτευξη της οικειότητας	87
Δημιουργία οικειότητας σε έναν κόσμο που εκσυγχρονίζεται	87
Επιλογή συντρόφου: εμπειρικά δεδομένα από όλο τον κόσμο	92
Ή γίνομαι ελκυστικός/ή, ή απομένω μόνος/η	99
Κοινωνικά δίκτυα: «βγαίνω ραντεβού» και η «επανάσταση» του Διαδικτύου	104
Περίληψη	111
4 Φίλοι και κοινωνικά δίκτυα	113
Πρότυπα φιλίας στο πέρασμα του χρόνου	113
Η φιλία σε περιόδους ραγδαίων αλλαγών	117
Κοινωνικό κεφάλαιο	119
<i>Η αλλαγή του κοινωνικού κεφαλαίου</i>	
στις κομμουνιστικές κοινωνίες	127
Εμπιστοσύνη	129
Αλλάζει το κοινωνικό κεφάλαιο; Μια κριτική προσέγγιση	133
Κοινωνική υποστήριξη και κοινωνική αλλαγή	140
Μετανάστευση, κοινωνικό κεφάλαιο και κοινωνική υποστήριξη	147
Υποστήριξη μετά από τρομοκρατικές επιθέσεις	151
Περίληψη	153
5 Σεξ και σύγχρονη εποχή	155
Ομοφυλοφιλία	165
Αντισύλληψη και άμβλωση	167
Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα	169
Περίληψη	178
6 Γάμος και οικογένεια	179
Συζητώντας για τις αλλαγές στην οικογένεια	181
Ιστορικές ερμηνείες	185

Αἰθλαγή των σχέσεων

Συναισθήματα των συζύγων μέσα στον χρόνο	189
Ρόλοι των φύλων και ρόλος του πατέρα	194
<i>Ο ρόλος του πατέρα</i>	201
<i>Ρόλοι των φύλων και γονιμότητα</i>	203
Η αύξηση της συγκατοίκησης	205
Τεχνολογία και οικογένεια	207
Ραγδαίες αλλαγές: μερικά παραδείγματα	209
<i>Ανατολική Ευρώπη</i>	201
<i>Ασία</i>	217
• Δείκτης γεννήσεων	217
• Οικογένεια και διευθετήσεις για την κατοικία.....	221
• Φύλο και εργασιακή απασχόληση	225
<i>Μέση Ανατολή</i>	229
• Γάμος	229
• Φύλο	230
• Οικογένεια	231
Πόλεμος και μετανάστευση	234
• Πόλεμος	234
• Μετανάστευση	236
Ανθεκτικότητα	243
Πρότυπα προσαρμογής	247
Πρόκειται μόνο για προσαρμογή;	255
Περίληψη	258

7 Ένα μοντέλο κοινωνικής αλλαγής

και διαπροσωπικών σχέσεων	259
Μεταβαλλόμενες και μη μεταβαλλόμενες σχέσεις	260
Οι προοπτικές για τη συνέχεια	268

<i>Γλωσσάρι όρων και εννοιών</i>	271
<i>Ελληνοαγγλικό λεξιλόγιο</i>	275
<i>Βιβλιογραφικές αναφορές</i>	279
<i>Ευρετήριο ονομάτων, όρων και εννοιών</i>	301

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Το βιβλίο αυτό επιλέχθηκε να προσαρμοστεί στην ελληνική γλώσσα σε μια εποχή που οι θεσμοί, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, οι διαπροσωπικές σχέσεις, οι πεποιθήσεις και οι συμπεριφορές στην Ελλάδα παρουσίαζαν ρευστότητα, εν μέσω μιας κατάστασης μετάβασης υπό την έντονη πίεση που ασκούσε η βαθιά οικονομική κρίση, η οποία και συνεχίζεται. Η λέξη «αλλαγή» βρίσκεται πλέον παντού: στις τυπικές και άτυπες αναλύσεις πολιτικών και οικονομικών φορέων και προσώπων, σε συζητήσεις στα ΜΜΕ και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στις συζητήσεις όλων μας με οικεία πρόσωπα στην οικογένεια, σε φιλικές συναντήσεις και κοινωνικές συναναστροφές. Άλλοτε φαίνεται να γίνεται λόγος με ενθουσιασμό για την αναγκαιότητα θεσμικών, κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων και αλλαγών των ίδιων των πολιτών στις στάσεις και τις πεποιθήσεις τους· άλλοτε πάλι πικρόχολα σχόλια μοιάζουν να βλέπουν την αλλαγή ως ένα «αναγκαίο κακό» που ήδη έχει οδηγήσει στην απώλεια «χαμένων παραδείσων» αφθονίας υλικών αγαθών και κοινωνικών δικτύων, που θα συνεχίσει να απειλεί με πρόσθετες «απώλειες [...] χωρίς τέλος». Κάποιοι μιλούν για την «αλλαγή» διαπιστώνοντας μια χαλάρωση ή και συρρίκνωση των κοινωνικών δικτύων σχέσεων υποστήριξης και ενίσχυσης, αφού οι πολίτες συχνά νιώθουν ότι πασχίζουν να αντεπεξέλθουν στις νέες αντίξοες περιστάσεις εστιάζόμενοι στα «καθ' ημάς», σε ένα έντονα ατομικιστικό πολιτισμικό πλαίσιο. Η κοινωνική συνεκτικότητα μοιάζει να περιορίζεται επικίνδυνα, ιδιαίτερα σε δυσάρεστα κομβικά σημεία της πολιτικοοικονομικής κρίσης, τα οποία συνεπάγονται για τους πολίτες ένταση και άγχος, ενώ σε περιόδους σχετικής ισορροπίας μέσα στην κρίση, «φιλόδοξοι αγοραστές», κυρίως μεταξύ των νεότερων ηλικιακών κοινωνικών στρωμάτων, με πολύ περιορισμένο διαθέσιμο προϋπολογισμό για αγορές, επιλέγουν να ξοδεύουν σε ένα καφέ ή ένα ταχυφαγείο παραδοσιακού ελληνικού φαγητού (σουβλατζίδικο), εκδηλώνοντας ίσως ταυτόχρονα την έντονη ανάγκη τους να βρεθούν στην αγορά, δίπλα σε φίλους και γνωστούς, για να σχολιάσουν

και να καταφέρουν να εκτονώσουν την αγωνία τους. Όσο για τις ώρες παραμονής στο σπίτι, ο χρόνος τηλεθέασης γίνεται όλο και περισσότερο μια «προσωπική» δραστηριότητα που περιορίζει τις αλληλεπιδράσεις με άλλα πρόσωπα, διατηρεί την προσδοκία για εις βάθος κατανόηση του τι συμβαίνει, αλλά και αυξάνει την αγωνία για το τι πρόκειται να συμβεί. Μέσα λοιπόν σε αυτή την κοινωνική ατμόσφαιρα, θεωρήθηκε σημαντική η προσαρμογή στην ελληνική γλώσσα ενός βιβλίου το οποίο, από τη σκοπιά της Κοινωνικής Ψυχολογίας των Διαπροσωπικών Σχέσεων, πραγματεύεται τη δυναμική εξέλιξη της αλλαγής των σχέσεών μας εν μέσω ραγδαίων κοινωνικών αλλαγών –μεγαλύτερου ή μικρότερου βαθμού– και των μεταβάσεων που συνεπάγονται. Μπορεί έτσι να φανεί χρήσιμο στους πολίτες που βιώνουν τις αντιξοες αυτές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, και ιδιαίτερα στους νέους που προσπαθούν να καταλάβουν τι κληρονομιά τους αφήνουν για το μέλλον οι μεγαλύτεροι. Και βεβαίως το βιβλίο απευθύνεται σε φοιτητές, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς, των κοινωνικών επιστημών και ειδικότερα στους φοιτητές της κοινωνικής και της διαπολιτισμικής ψυχολογίας, αφού οι προσεγγίσεις της κοινωνικής αλλαγής βασίζονται σε πλούσια θεωρητικά και εμπειρικά δεδομένα και ερμηνείες διαπολιτισμικού χαρακτήρα.

Η έννοια της κοινωνικής αλλαγής, όπως αναλύεται από τον συγγραφέα του βιβλίου, Robin Goodwin, άλλοτε είναι σταδιακή και έμμεση, όπως συνέβη στην περίοδο της εκβιομηχάνισης πολλών δυτικοευρωπαϊκών χωρών, και άλλοτε είναι αιφνίδια, ραγδαία και επηρεάζει άμεσα τις κοινωνικές και οικείες αλληλεπιδράσεις και σχέσεις, όπως είναι η αλλαγή που επήλθε στην περίπτωση της Κίνας με την επιβολή σε κάθε οικογένεια της απόκτησης ενός και μόνο παιδιού, ή στις ραγδαίες αλλαγές που σημειώθηκαν μετά την κατάρρευση των καθεστώτων στις πρώην κομμουνιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Μέσα από ένα ολοκληρωμένο μοντέλο που εισηγείται την κοινωνική αλλαγή, ο συγγραφέας εφιστά την προσοχή του αναγνώστη σε επιμέρους διαδικασίες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, κάνοντας την αλλαγή πιθανότερο να συμβεί ή όχι. Στην προσπάθεια κατανόησης του πώς και με ποιον ρυθμό μπορεί να προχωρήσει η κοινωνική αλλαγή και σε ποιο βαθμό θα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις οικείες κυρίως σχέσεις, αξιοσημείωτη είναι η ανάλυση των διαμεσολαβητικών και ρυθμιστικών παραγόντων, δηλαδή ενός συνεχούς από μεταβλητές ατομικές (ευαλωτότητα, αίσθηση ελέγχου, αντιληπτή αίσθηση υποστήριξης, στρατηγικές αντιμετώπισης του στρες, αξίες και αντιλήψεις για τον γάμο και την οικογένεια κ.ά.), ομαδικές (φύλα και επαγγελματική τους ανάπτυξη, εργασιακή απασχόληση, σεξουαλική συμπεριφορά, αποκλεισμός ευάλωτων κοινωνικών ομά-

δων, «εκμετάλλευση» διαδικασιών του συστήματος από προνομιούχες κοινωνικές ομάδες, μετανάστευση, προσφυγιά κ.ά.) και πολιτισμικές (ταύτιση με την πολιτισμική κληρονομιά, κοινές πολιτισμικές εμπειρίες διαφορετικών κοινωνικών ή εθνικών ομάδων, διαγενεακές σχέσεις στις οικογένειες, θρησκεία κ.ά.). Μέσα από αυτή την προοπτική μελέτης της κοινωνικής αλλαγής εξετάζονται μεταβλητές που εκτείνονται από το ατομικό στο μακροκοινωνικό επίπεδο, σε μια συνεχή και υπέρτατη διεργασία μελέτης της αλλαγής.

Η προβληματική που διαπνέει ολόκληρο το βιβλίο σχετικά με το πώς η κοινωνική αλλαγή επηρεάζει τις σχέσεις στον στενό και τον ευρύτερο χώρο της ζωής του ατόμου το καθιστά ενδιαφέρον όχι μόνο για την κοινωνική έρευνα και τη διδασκαλία της κοινωνικής ψυχολογίας, αλλά και για τους πολίτες που αγωνιούν για τις δικές τους σχέσεις στον δικό τους μικρόκοσμο, όταν βιώνουν συνθήκες κοινωνικής μετάβασης, όπως είναι οι τρέχουσες συνθήκες στη χώρα. Χαρακτηριστικός είναι ο σχολιασμός, από τον συγγραφέα του βιβλίου, της σύγχρονης συζυγικής σχέσης σε χώρες της Δύσης, όπου η αγάπη των συζύγων βασίζεται στη ναρκισσιστική ευχαρίστηση, μια μορφή αγάπης η οποία, σε εξωτερικές συνθήκες που γίνονται όλο και πιο δύσκολες, φαίνεται να περιορίζει την επιθυμία τους να παραμείνουν πιστοί στον γάμο, γεγονός που κάνει τον θεσμό του γάμου πιο εύθραυστο. Η ατομική ελευθερία τους για λήψη αποφάσεων και θέσπιση κανόνων φαίνεται μάλλον να δημιουργεί σύγχυση μέσα στο ζευγάρι και ταυτόχρονα αυξάνει τις «ευκαιρίες αποτυχίας» στη σχέση του γάμου τους, καθώς την ίδια στιγμή παραδοσιακές κοινωνικές ομάδες, όπως ισχυρά δίκτυα γειτονιάς, μακροχρόνιες σχέσεις φιλίας κ.ά., έχουν χάσει τη στέρεη βάση τους και δεν προσφέρουν την προσδοκώμενη ασφάλη υποστήριξη.

Τρεις επιπλέον κεντρικές έννοιες που επανέρχονται σχεδόν σε όλα τα κεφάλαια του βιβλίου είναι αυτές του *εκσυγχρονισμού*, της *εξατομίκευσης* και της *παγκοσμιοποίησης*. Μέσω σχετικών θεωρητικών προσεγγίσεων και ερευνητικών αποτελεσμάτων, κυρίως από την κοινωνιολογία και την κοινωνική ψυχολογία, υποστηρίζεται ότι η παγκοσμιοποίηση των ελεύθερων αγορών, του καταναλωτισμού και του ατομικισμού, της αστικότητας των κοινωνιών και των αυξημένων μετακινήσεων πληθυσμών κάνουν τις σχέσεις οικειότητας να μεταβάλλονται δυναμικά και φέρνουν το άτομο αντιμετώπιζε με την αντιπαράθεση ατομικών επιδιώξεων και ομαδικών και οικογενειακών σκοπών. Τα ατομικά δικαιώματα φτάνουν συχνά να λειτουργούν εις βάρος των οικογενειακών αναγκών και της οικογενειακής συνοχής, ενώ τα μέλη της οικογένειας υποχρεώνονται σε διαπραγματεύσεις για θέματα που παραδοσιακά ήταν καθορισμένα, όπως η χώρα της διαμονής

του ζευγαριού, η διαμονή κάθε συζύγου εξαιτίας επαγγελματικών πιέσεων, η διαμονή των παιδιών, οι σχέσεις με τους γονείς και τους συγγενείς. Ταυτόχρονα, αρκετές από τις παραδοσιακές κοινωνικές ομάδες είναι λιγότερο διαθέσιμες να υποστηρίξουν το άτομο σε δύσκολες περιπτώσεις και το κράτος ευημερίας δεν φαίνεται πλέον να παρέχει παρά την ελάχιστη δυνατή ασφάλεια στο άτομο.

Δεν θα επαναλάβω στο σημείο αυτό την περιγραφή της δομής του βιβλίου, η οποία εξάλλου παρουσιάζεται στη συνέχεια, στον πρόλογο του βιβλίου της αγγλικής έκδοσης. Θα επισημάνω ωστόσο την ανάλυση σημαντικών θεμάτων που άπτονται της διπλής πολιτισμικής ταυτότητας που αναδύεται σήμερα στους νέους, στο πλαίσιο της συστηματικής χρήσης των νέων τεχνολογιών και ιδιαίτερα του Διαδικτύου, η οποία είναι ταυτόχρονα τοπική αλλά και πανανθρώπινη. Επιτρέπει σε κάποιους να μπορούν εύκολα να επικοινωνήσουν με τον διεθνή χώρο, να συνάψουν σχέσεις φιλίας ή συντροφικότητας –βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες– και να μετέχουν σε κοινωνικά δίκτυα, ενώ σε κάποιους άλλους συμβάλλει στη βίωση μιας αίσθησης σύγχυσης και ίσως περιθωριοποίησης εξαιτίας της απομάκρυνσης από τα παραδοσιακά συγγενικά δίκτυα.

Ο Robin Goodwin δεν παραλείπει να θίξει το επίκαιρο ζήτημα της τρομοκρατικής συμπεριφοράς, καθώς και της διαχείρισης του τρόμου από τους πολίτες, όπως αυτό παρουσιάζεται κυρίως μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 και συχνά φαίνεται να διευκολύνεται από τη νέα τεχνολογία και το Διαδίκτυο. Μεταξύ άλλων, ο Goodwin αναφέρει ότι πρόκειται για ομαδικές συμπεριφορές που ίσως εκφράζουν βίαιη αντίσταση σε εκσυγχρονιστικές διαδικασίες πολιτισμικής μεταβολής. Αυτές, με τη σειρά τους, επηρεάζουν εν συνεχεία τις σχέσεις και τη συμπεριφορά των πολιτών, αυξάνουν τις επαφές με την οικογένεια και τους φίλους, περιορίζουν για κάποιο χρονικό διάστημα τα ποσοστά διαζυγίου και κάνουν πιο επιφυλακτικές τις ευρύτερες διομαδικές επαφές. Παρότι η μελέτη της τρομοκρατικής απειλής και της επιρροής της στις διαπροσωπικές σχέσεις βρίσκεται ακόμα σε αρχικό στάδιο, φαίνεται ήδη ότι η καλλιέργεια νέων φόβων για την ασφάλεια –την προσωπική και των αγαπημένων προσώπων– και οι νέες διαστάσεις που παίρνει η προσλαμβανόμενη αντίληψη της απειλής στις ΗΠΑ και στη Μεγάλη Βρετανία επηρεάζουν ακόμα και την επιλογή, από τα νέα ζευγάρια, του τόπου κατοικίας τους, σε συνδυασμό με άλλες επιλογές, όπως το να περιορίσουν τα ταξίδια και τις επαγγελματικές μετακινήσεις τους.

Αξίζει να επισημανθεί το μεγάλο εύρος των διαπολιτισμικών δεδομένων που παρουσιάζει το βιβλίο, κυρίως σε θέματα γάμου, οικογένειας, εναλλακτικών δομών και μορφών οικογενειακής ζωής, σεξουαλικών προ-

τιμήσεων και σχέσεων, σεξουαλικής υγείας και σεξουαλικής συμπεριφοράς των φύλων. Ο συγγραφέας του βιβλίου φαίνεται να δίνει βαρύτητα σε αισιόδοξες προσεγγίσεις της οικειότητας στις διαφυλικές σχέσεις και, μέσω μιας προσλαμβανόμενης μεγαλύτερης ευελιξίας και ποικιλομορφίας των σχέσεων που περιγράφει, της αντίληψης της ισότητας, της ευθύνης των δύο φύλων και της ελευθερίας της σεξουαλικότητας, φαίνεται να υποστηρίζει την προσέγγιση και «συμφιλίωση» των φύλων.

Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου, μέσα από τις αλλαγές που περιγράφονται στις σχέσεις των φύλων και στις οικογένειες της Ανατολικής Ευρώπης, της Άπω Ανατολής και της Μέσης Ανατολής, ο Robin Goodwin συζητά διεξοδικά δύο εναλλακτικά μοντέλα της αλλαγής. Στο ένα μοντέλο, οικοπολιτισμικού χαρακτήρα, το άτομο προσαρμόζεται στις οικολογικές και πολιτισμικές απαιτήσεις μέσω των αλλαγών που συμβαίνουν στη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας, στις οικογενειακές αξίες και στις στρατηγικές ανατροφής των παιδιών, επηρεάζοντας την αντίληψη του εαυτού και του σχετίζεσθαι. Στο δεύτερο μοντέλο, *η κοινωνική αλλαγή ασκεί από ελάχιστη έως μεγάλη επιρροή* στις σχέσεις οικειότητας σε οκτώ επίπεδα ή σύνολα μεταβλητών. Πιο συγκεκριμένα: *επηρεάζει «πολύ λίγο-ελάχιστα»* τις σχέσεις στα επίπεδα: (α) των σωματικών-βιολογικών χαρακτηριστικών του ατόμου (αισθητηριακών λειτουργιών, νοητικών ικανοτήτων), (β) της ασκούμενης εξελικτικής πίεσης προς το άτομο (πίεσης για επιβίωση, πίεσης για αναπαραγωγή)· *επηρεάζει «λίγο»* (γ) το μικρο-περιβάλλον του ατόμου (την καθημερινή του συμπεριφορά στις άμεσες σχέσεις και στις «ελάχιστες» καθημερινές σχέσεις προσφοράς υποστήριξης προς τους άλλους)· *επηρεάζει «από λίγο έως μέτρια»* (δ) την πολιτισμική ιστορία και το κλιματικο-γεωγραφικό περιβάλλον του ατόμου, (ε) τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας και τις ατομικές αξίες του (πεποιοθήσεις για την κοινωνική υποστήριξη, στάσεις εμπιστοσύνης στις σχέσεις με άλλα πρόσωπα)· *επηρεάζει «μέτρια»* (στ) τις πολιτισμικές πεποιοθήσεις, τις κοινωνικές αξίες και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις του ατόμου για την έκδηλη κοινωνική συνοχή και κοινωνική υποστήριξη· και, τέλος, *επηρεάζει από «μέτρια έως πολύ»* (ζ) τους ρόλους του ατόμου στις διαπροσωπικές σχέσεις του άμεσου περιβάλλοντος, επιδρώντας στις σχέσεις γονέων-παιδιών και στις στρατηγικές ανατροφής των παιδιών, στις σχέσεις γάμου, οικογένειας και εργασίας, και (η) στην ποικιλία θέσεων που το άτομο κατέχει σε δίκτυα σχέσεων φιλίας, κοινωνικής επαφής και σχέσεων στη δομή της αγοράς εργασίας. Αν και τονίζεται ρητά η αλληλεξάρτηση των οκτώ αυτών συνόλων μεταβλητών, υπογραμμίζεται η ανάγκη να στραφεί η έρευνα κυρίως στα επίπεδα (ζ) και (η), δηλαδή σε εκείνα τα επίπεδα όπου η κοινωνική αλ-

λαγή διαδραματίζει τη μεγαλύτερη δυνατή επιρροή και τα οποία αφορούν τις σχέσεις οικειότητας στο παντρεμένο ζευγάρι, στην οικογένεια, στη δομή της αγοράς εργασίας και στα δίκτυα ευρύτερων κοινωνικών σχέσεων. Εκτός της ανάγκης για συλλογή δεδομένων από διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης της κοινωνικής αλλαγής, επισημαίνει επίσης την ανάγκη εκπόνησης έρευνας διαχρονικού χαρακτήρα στην προοπτική της βαθύτερης κατανόησης της διασποράς που παρουσιάζει μέσα στον χρόνο η επιρροή της κοινωνικής αλλαγής σε άτομα, ομάδες και πολιτισμικά περιβάλλοντα, μιας διασποράς που αναδύεται σαφώς στον πλούτο του πληροφοριακού υλικού που περιέχει το βιβλίο.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΚΑΡΗ
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας

Εκδοτικό σημείωμα

Το ανά χείρας βιβλίο εμπλουτίζει την ελληνική βιβλιογραφία με ένα έργο βαρύτητας τόσο για την τρέχουσα κοινωνική συγκυρία όσο και διαχρονικά για τη βιβλιογραφία των διαπροσωπικών σχέσεων στην ελληνική γλώσσα. Όσο η κοινωνική ασυνέχεια και αστάθεια που επέφερε η οικονομική κρίση, όπως και οι αιτίες που την προκάλεσαν, εντείνονται, οι κάθε είδους διαπροσωπικές σχέσεις, ακόμη και οι πυρηνικότερες, όπως οι ερωτικές και οικογενειακές, ξεφεύγουν από την κατανόησή μας με τα εργαλεία και τους προϋδεασμούς που διαθέταμε μέχρι τώρα, τροποποιούνται, μετασχηματίζονται και αλλάζουν, κάνοντας τα άτομα μέλη τους αλλά και τους θεατές τους να νιώθουν βαθιά αβεβαιότητα και ανασφάλεια. Τι να περιμένει κανείς σε μια σχέση; Ποιο είναι το πρακτέο; Τι αντίκτυπο θα έχει η μία ή η άλλη συμπεριφορά; Σχήματα και μοντέλα για το σχετίζεσθαι, ταυτότητες, άλλοτε πάγιες ή έστω προσδιορισμένες αδρά, μοιάζουν να έχουν ανεπιστρεπτί μετακινηθεί από το αποτύπωμά τους.

Οι σχέσεις ήταν, είναι και θα είναι πάντα ελκυστικές ως θέμα, εφόσον αποτελούν τα υφάδι της ανθρώπινης κοινωνικής υπόστασης και το κεντρικότερο θέμα του ατομικού βιώματος από τη γέννηση μέχρι τον θάνατο. Επομένως, δεν δημιουργεί απορία η πληθώρα των καλοθελητών ερμηνευτών για τα τεκταινόμενα στις σχέσεις. Οι εκπρόσωποι της ποπ κουλτούρας δράττονται κάθε ευκαιρίας για να δώσουν «απαντήσεις», «πρέπει και δεν πρέπει», ακόμη και να «προπονήσουν» τα άτομα για τις σχέσεις. Στην πραγματικότητα, απλώς αναδεύουν τη σύγχυση που δημιουργεί η προϊούσα κοινωνική αλλαγή, υπερδραματοποιώντας και διογκώνοντας οτιδήποτε αφορά τη σχέση, θολώνοντας τα χαρακτηριστικά της, επιτείνοντας τον φόβο και την αίσθηση αδυναμίας που έχουν οι άνθρωποι να τη διαχειριστούν.

Είναι ευχής έργον που σε αυτή την ανεργμάτιστη και συχνά σοβαροφανή λαίλαπα, η οποία αποπροσανατολίζει το ευρύ κοινό, ακόμη και τους

ειδικούς επαγγελματίες ψυχολόγους που οφείλουν να ασχολούνται με τις σχέσεις, μπορεί κανείς να αντιτείνει ένα βιβλίο όπως το παρόν. Αξίζουν συγχαρητήρια στον εκδότη και την επιμελήτρια για την καίρια επιλογή τους. Πρόκειται για εργασία συστηματική και θεματικά πλήρη, για ανασκόπηση και επιτομή κλασικής και κοινώς αποδεκτής επιστημονικής θεωρίας και έρευνας με αιχμή την κατανόηση των προϋποθέσεων της αλλαγής της σχέσης –που έχουμε τόσο ανάγκη σήμερα– έτσι ώστε να τροφοδοτείται με τεκμηρίωση το πρακτέο ή, έστω, το ερώτημα περί του πρακτέου.

Οι διαπροσωπικές σχέσεις βρίσκονται στον πυρήνα της κοινωνικής οργάνωσης και για τούτο εκτίθενται στην απορρύθμιση και επαναρρύθμιση από κάθε είδους «ήσσονες» κοινωνικές περιπέτειες και μετασχηματισμούς, όπως είναι οι τεχνολογικοί νεωτερισμοί, τα εργασιακά δικαιώματα και οι υποχρεώσεις, η διεύρυνση, διάθεση και χρονική παράταση σε ύστερες ηλικίες της εκπαίδευσης στα δύο φύλα, αδιακρίτως, και σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, η ανωνυμία και ατομικότητα της αστικής ζωής στις μεγάλες μητροπολιτικές περιοχές, οι δραματικές αλλαγές στους ρόλων των φύλων, η επανανοηματοδότηση του ατομικού βίου μέσα από τις μικρές κοινότητες, π.χ. θρησκευτικού ή άλλου χαρακτήρα κ.ο.κ. Βεβαίως, οι «μείζονες» κοινωνικές περιπέτειες –όπως η σαρωτική οικονομική κρίση και αποσάθρωση του κοινωνικού ιστού που επιφέρει, οι πολεμικές συρράξεις και το ξερίζωμα των ανθρώπων από τις εστίες τους– έχουν ανυπολόγιστο και άμεσο αντίκτυπο στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, υποδαυλίζοντας και προσδίδοντας περιεχόμενο και στις παραπάνω, ήσσονος σημασίας, περιπέτειές τους. Η κατεύθυνση των αλλαγών στις σχέσεις, συνεπεία των φαινομένων αυτών, δεν είναι γραμμική, ούτε εύκολα προβλέψιμη, ούτε απαραίτητως αφομοιώσιμη κοινωνικά με τον ίδιο τρόπο. Άλλοτε μοιάζει με «οπισθοδρόμηση» και άλλοτε με εντυπωσιακή «πρόοδο», άλλοτε εμφανίζεται ως «φυσικό» και «αυτονόητο» δικαίωμα που επιτέλους προέκυψε, άλλοτε κατακτιέται μέσω έντονων αντεγκλήσεων, συγκρούσεων και αγώνων, και άλλοτε γίνεται αποδεκτή σιωπηρά και απαρατήρητα. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να κατανοηθούν τα ειδικά ποιοτικά χαρακτηριστικά των αλλαγών στις σχέσεις, οι συνθήκες που τις προξενούν και οι συνέπειες για τα άτομα. Συγκεκριμένα, χρειάζεται να γνωρίζουμε, ώστε να μπορούμε να εργαστούμε για τη διαχείρισή τους, τι συνέπειες έχουν οι αλλαγές αυτές στις εσωτερικευμένες αξίες των ανθρώπων, την αίσθηση της ταυτότητάς τους, τη νοηματοδότηση του βίου τους και την ψυχοκοινωνική προσαρμοστικότητά τους μέσα στις σχέσεις και την κοινότητά τους.

Με την προσθήκη στην ελληνική βιβλιογραφία της σύνθετης οπτικής που έχει επιλέξει ο Goodwin, βαθαίνει η κατανόησή μας για τις διαπροσωπικές σχέσεις, διότι ο συγγραφέας τις προσεγγίζει ως ζωντανές μονάδες σε «μετάβαση», ειδικότερα ως μονάδες-κόμβους ταυτόχρονα ενός ευρύτερου κοινωνικού, κοινωνικού και πολιτισμικού δικτύου, που υπόκειται σε αλλαγές, και ενός προσωπικού δικτύου που δεν συντηρείται, επ' ωφελεία του ατόμου, ούτε με αυτόματο πιλότο ούτε με γενικούς στατικούς κανόνες.

Η νοηματοδότηση του ατομικού βίου απαιτεί συχνότατα εγρήγορση συνείδησης, λεπτή, εξειδικευμένη εστίαση, ανατροφοδότηση και διορθωτικές κινήσεις – με άλλα λόγια, προσωπική διαχείριση, που ενίοτε μπορεί να αποκλίνει τολμηρά από τους γενικώς κρατούντες κοινωνικούς κανόνες διαπροσωπικής αγωγής. Τα εργαλεία της κατανόησης αυτής βρίσκονται ακριβώς στη θεωρητική και εμπειρική τεκμηρίωση του ευανάγνωστου αυτού βιβλίου, το οποίο έχει δομηθεί με τρόπο ώστε ο ευαίσθητος αναγνώστης όχι μόνο να αποκομίζει την πληροφορία που χρειάζεται σχετικά με τα «γιατί», τα «πώς» και τα «πότε» των διαπροσωπικών σχέσεων, αλλά και τον τρόπο σκέψης που απαιτούν η ζωντάνια και η δυναμικότητά τους για αλλαγή.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΡΔΟΥΤΗΣ